

Extremum Avic.

Extensio Avic.

Exitura Avic.

Excoriatio Gal., Avic. Q. s. intestina, cutis et exitura.

F.

Facies Hipp. (I^o pronost. canon 1), Gal., Avic., Averr., Ras., Arist. Q. s. tortura.

Faba Gal., Avic., Is.

Fantasia Gal., Avic., Constant.

Fames Hipp., Gal., Avic., Ras., Averr., Serap., Arist. Q. s. puer, frigidum, vigilia, abstinencia.

Farmacia Hipp., Gal. (vergl. Amand p. XLII), Averr. Q. s. flebotomia et sitis.

Fastidium Avic. Q. s. flebotomia et somnus.

Febris Hippocr. Aph. III. 1, Gal. Febris est per alterationem caliditatis innatae ad calorem extraneum (I^o acut. cap. 3). Idem etiam dicit libro suo de sententia medicorum sive credulitate Galeni intitulo. Q. s. apostema, aqua, effimera, ethica, egritudo acuta, flebotomia, fluxus sanguinis narium, interpolatio, lingua, paroxysmus, periodus, purum, rigor, senex, synocha et vinum. Avic., Averr., Hali, Constant., Arist.

Febris composita Gal. Primo oportet cognoscere febres simplices, deinde compositas (II° de crisi cap. 7). Febris composita et continua ut interpolata est difficilis cognitionis (ibid.). Ad cognitionem febris compositae non pervenit homo, qui est debilis in scientia (ibid. cap. 9). Quando febris unius generis componitur possibile est secundum ingredi antequam prima sumatur (ibi cap. 10). Avic., Serap. Q. s. emitriteus et singulare.

Febricitans Hipp. Aph. I. 16, Gal., Ras., Arist. Q. s. balneum, cibus, fructus. — Circa divisionem febrium sciendum quod febris est duplex: quaedam est in qua aegritudo per se, quaedam est quae est accidens alterius aegritudinis sicut febris quae oritur ex apostemate. Febris quae est morbus per se est duplex: quaedam enim est simplex sicut illa, quae fit ex una materia vel ex uno humore tantum; alia est composita sicut illa quae fit ex materia composita. Illa quae est simplex dividitur secundum divisionem materiae, in qua fit, quoniam quaedam est febris quae fit in spiritibus, quae vocatur effimera, alia in

humoribus, quae vocatur putrida, alia in membris, quae vocatur ethica. Febris effimera dividitur ad divisionem causarum ex quibus fit quae sunt multae scil. putrida dividitur quia quaedam fit pestilentialis sicut ex corruptione aëris quae epidemia vocatur, et de ista dictum est super epidemia. Alia est sine corruptione aëris et ista est duplex, quia quaedam est syncopalis et quaedam non syncopalis. Non syncopalis est duplex, quia quaedam est erratica, quae fit cum variatione, et ista est quadruplex secundum quod sunt quattuor humores. Quedam enim causatur ex sanguine et vocatur sanguinea, alia ex colera et vocatur tertiana, alia ex flegmate et vocatur cotidiana, alia est ex melancholia quae vocatur quartana. Sanguinea est duplex, quia quaedam fit ex multitudine sanguinis et vocatur synocha, quaedam fit ex putrefactione sanguinis, quae vocatur synochus, et ista est triplex, quia quandoque fit major putrefactio quam resolutio et vocatur augmastica, quandoque minus resolvitur quam consumatur et vocatur epaugmastica, quandoque tantum resolvitur quantum consumitur et vocatur omothena. Alia quae fit ex colera est duplex: quaedam enim fit ex colera naturali, alia ex colera innaturali. Quae fit ex colera naturali est duplex, quia illa colera putrefit extra venas et sic est tertiana interpolata, vel putrefit intra venas et hoc est dupliciter, quia vel nocet magis ratione putrefactionis et sic est tertiana continua vel ratione inflammationis et sic est caupon, licet caupon quandoque generetur ex flegmate salso putrefacto intra venas propinquas cordi. Illa quae fit ex colera innaturali potest dividi in duas species, scil. in continuam et interpolatam secundum quod illa materia potest putrefieri intra venas vel extra venas. Illa quae fit ex flegmate est duplex, quia vel fit ex flegmate naturali et ista est duplex, quia vel illud flegma putrefit extra venas et tunc est cotidiana vera vel putrefit intra venas et tunc est cotidiana continua; vel ex flegmate innaturali et sic est cotidiana non vera, et ista potest dividi in quattuor secundum quod sunt 4 species flegmatis, et quaelibet istarum potest dividi in duas species, quia vel fit putrefactio intra venas vel extra venas sicut prima species flegmatis. Quartana est duplex, quia vel fit ex melancholia naturali et sic quartana vera vel ex melancholia non naturali et sic est quartana non vera, et ista dividi potest in quattuor secundum 4 modos melancholiae innaturalis, et quaelibet iterum in duos modos, quia vel putrefit intra venas et sic est quartana

continua vel extra et sic est quartana interpolata. Illa quae fit ex communi variatione quae erratica nominatur est duplex: quaedam fit cum variatione accidentium et ista est triplex: una in qua interiora frigescent et exteriora calent, ut in epiala, alia e contrario, ut in lipparia, et quaedam fiunt cum variatione paroxysmorum et istarum ut plurimum causa est flegma. Febris syncopalis est triplex: quaedam est syncopalis humerosa, quae fit ex humoribus grossis et crudis existentibus circa os stomachi et membra spiritualia. Alia est syncopalis minuta, quae fit ex humoribus colericis circa os stomachi et membra spiritualia contentis. Alia est diurna vel nocturna quae est ex humoribus grossis circa epar et intestina contentis et ista, ut dicit Avicenna, est peior aliis quia est cum disconvenientia particularium. — Febris composita est triplex, quia vel fit compositio earum, quae sunt sub genere relato sicut putrida cum effimera vel ethica vel earum quae sunt sub genere propinquo sicut tertiana cum quartana, quia utraque est putrida, vel earum quae sunt sub eadem specie sicut duplex tertiana, duplex quartana. Et istae compositae putridae sunt triplices: quaedam enim sunt subintrantes sicut illae febres, quarum paroxysmi et interpolationes non immediate subsequuntur sed mediate. Aliae sunt concomitantes scil. quarum paroxysmi et interpolationes simul sunt, et de istis est emitriteus, ejus sunt IV species: una videlicet ex cotidiana et tertiana interpolatis, alia ex cotidiana interpolata et tertiana continua, alia ex cotidiana continua et tertiana interpolata, alia ex utraque istarum. Continua ethica est duplex: quaedam est sine febre quae vocatur ethica senectutis, alia est quae est febris et istius sunt tres species secundum quod sunt tres humiditates in membris scil. ros, cambium et gluten. Prima species fit in prima humiditate et est difficilis cognitionis et facilis curae; secunda species fit in secunda humiditate, quae mediocrem se habet; tertia species fit in tertia humiditate quae fit facilis cognitionis et difficilis curae, et licet ante istas tres humiditates sit alia humiditas tamen febris quae generatur in ipsa reducitur ad putridas.

Fel Hipp. Aph. IV. 24, Avic., Ras., Averr., Arist. Q. s. coleram et colyrium.

Femina Gal., Avic., Ras., Constant., Arist. Q. s. masculus. — Quaeritur quis sit calidior vel femina vel vir? Arguitur quod femina, quia plurimum crescunt ergo habent pluri-

mum calorem innatum. Item habent pulsum velociorem, quod attestatur caliditati. Item aliquae sunt audaciores viris, ergo etc. Ad hoc dicitur quod comparando totum genus hominum ad totum genus feminarum quod homo est calidior quam femina, quia vir concipitur in dextra parte matricis, mulier in sinistra, modo dextra calidior est sinistra; tamen comparando aliquam mulierem ad aliquem virum dico quod hoc est vel quantum ad complexionem radicalem, et sic vir est calidior femina, quia vir generatur ex calidiore semine quam femina, vel quantum ad complexionem fluentem, et sic aliqua femina potest esse calidior aliquo viro, quia potest habere stomachum et epar calidiora. Alii dicunt quod vir est calidior muliere quacunque quantum ad membra in quibus fit distinctio sexus scil. quantum ad testiculos, et istud sufficit. Ad objecta „quoniam plurimum crescunt etc.“ verum est si hoc fiat ex fortitudine agentis scil. calore; si vero ex obedientia materiae, non oportet modo sic est quod mulieres crescunt plurimum non propter potentiam agentis sed propter obedientiam materiae. Ad aliam (scil. argumentationem) „velocitas pulsus“ etc. verum est si fiat propter necessitatem scil. propter refrigerationem caloris, sicut fit in viris et febricitantibus; si vero fiat propter virtutis debilitatem sicut in mulieribus non oportet. Ad aliam dico, quod audacia attestatur super caliditatem complexionis fluentis et non radicalis. Vel dicitur quod femina non est audacior sed furiosior viro, quia audacia fit cum deliberatione, furor sine deliberatione, modo mulier minus deliberat quam vir.

Fetor Gal., Avic., Ras., Averr., Arist. Q. s. egestio, hanelitus, humor, stercus. — Quaeritur, a quo causatur foetor. Ad quod dico cum Isaac in „de diaetis universalibus“, quod causatur a multa humiditate et calore extraneo. Sed contra, quia in leprosis est multa humiditas in principio et tamen minus foetent; etiam caprae sunt magis humidae quam hirci, sed hirci magis foetent, ergo etc. Dico quod quando humiditas est multa et calor fortis non potens depurare nec fumos resolutos expellere propter densitatem cutis fit in humoribus multa commotio et ebullitio ex quibus causatur foetor et ideo licet caprae sint magis humidae hircis, in eis tamen non est calor ita fortis faciens humorum ebullitionem et habent cutim magis raram per quam fit fumorum expulsio et hoc patet quia hirci quando moventur ad coitum magis foetent propter calorem augmentatum

in eis et per hoc patet ad objectum secundum. Ad primum de leprosis dico, quod in fine in leprosis est major humiditas extranea quam in principio, ideo tunc magis foetent, sed in principio est major humiditas naturalis, ideo tunc minus foetent.

Fetus Hipp. Aph. V. 9, 40, 54. 55; Avic., Constant., Arist. Q. s. aborsus, menstruum, matrix, partus.

Fex Gal., Avic., Is. Q. s. intestinum.

Figura Avic.

Finis Avic., Arist.

Fistula Gal., Avic., Ras. Q. s. ulcus.

Fissura Ras.

Folium Avic., Arist.

Formica Avic., Ras., Constant., Arist. Q. s. ovum.

Furcula Avic.

Furfur Avic., Ras., Serap.

Flegma Hipp. Aph. VII. 28, 52; Gal., Avic., Ras., Averr., Hali, Isaac, Constant., Arist. Q. s. sanguis, somnus et vermis.

Flegmon Gal. Q. s. herisipila.

Flebotomia Hipp., Gal., Avic., Ras., Averr., Hali, Isaac, Serap., Joh. Damascenus. — Ex dictis actorum satis evidenter apparet quid est flebotomia et tempus et horam faciendi ipsam, quae prohibent, juvamenta et nocumenta etc., quae ex ipsa proveniunt, quomodo etc. fit, quandoque per se scilicet ut evacuet et quandoque per accidens scil. ut divertat etc. de qua vena et in quibus casibus et de iudicio sanguinis postquam fuerit extractus. Sed quia vulgares quattuor quaestiones communiter faciunt quas habent determinatas et tenent ut articulum fidei, videndum est de ipsis: 1^a quaestio est, an tempore pluvioso vel non sereno debeat fieri flebotomia vel magis tempore sereno; 2^a: an aliquis raucus debeat flebotomari; 3^a an post flebotomiam scil. in die competat somnus; 4^a an post flebotomiam debeat minus potari solito vel plus. Ad primam quaestionem respondeo quod in tempore pluvioso ceteris paribus electione etiam supposita horae flebotomia est bona, quia cum flebotomia evacuet omnes humores, illa hora est magis competens in qua melius eos potest evacuare, hoc est in tempore pluvioso vel aëre non sereno quoniam tunc humores magis moventur et commiscantur cum sanguine, tempore sereno magis sunt quieti et minus commixti et ideo minus evacuare possumus

per flebotomiam. Ad 2^{am} quaestionem respondeo et dico quod raucedo quandoque provenit ex sola siccitate cannae pulmonis sine humoris vitio et tunc flebotomia non competit quia ex quo nulla est causa quam oporteat evacuare patet quod ipsa non competit; quandoque raucedo est cum humoris vitio et tunc vel fit ex humoribus calidis et siccis et tunc dico quod competit flebotomia quia nulla materia evacuatur per flebotomiam et membrum infigitur. Si vero fit ex humoribus frigidis vel sunt in fluxu sicut contingit in rheumate et tunc non debet fieri flebotomia et isto casu multi flebotomati perpetuam raucedinem incurrunt. Si vero sit a materia mala inclinatione, non est timendum facere flebotomiam propter alium casum quam propter raucedinem licet tunc cura raucedini non competat. — Ad 3^{am} quaestionem dico, quod somnus non competit post flebotomiam immediate scil. per unam horam post aut duas horas, quoniam ut dicit Avicenna, sequeretur membrorum confractio videlicet propter reditum caloris et spiritus ad intra, in somno exteriora infiguntur, etiam flebotomia infigitur, ex quibus sequitur membrorum confractio, tamen post duas horas competit somnus, quia digestionem fortificat et calorem naturalem dispersum per flebotomiam coadunat nec est aliquod periculum nisi quod vulnus aperiatur ideo brachium oportet bene ligari. Cavendum tamen est quod somnus non sit multum prolixus quia tunc nocet magis. — Ad 4^{am} quaestionem Isaac contradicit aliis ut patet in littera. Dico tamen quod tam cibus quam potus debet minui die flebotomiae. Ad illud quod dicit Isaac respondeo, quod illi non consueverant bibere vinum sicut in Flandria, ideo die flebotomiae bibant et hoc est bis faciendum ad confortationem virtutis. Aliae duae quaestiones fieri solent scilicet utrum oporteat ambulare ante flebotomiam vel facere in exitu lecti sicut communiter faciunt lumbarii et utrum sanguis quando est in patella quanto magis est rubeus tanto melior vel deterior. Ad primam quaestionem dico quod colericus vel sanguineus habens poros apertos non pinguis non debet ambulare ante flebotomiam immo melius est in exitu lecti vel cito post flebotomari; sed flegmaticus aut pinguis aut habens opilationem pororum sicut sunt mulieres communiter debent moveri ut sanguis motus melius commisceatur cum aliis humoribus evacuandis, sed alii motu non indigent quia sunt humores subtiles et habiles ad exitum. Ad 2^{am} quaestionem dico quod sanguis quanto est rubicundior

non est melior licet etiam non sit deterior: causa est quia signat caliditatem excedentem in corpore, quoniam naturaliter flegma currit cum sanguine per venas ideo aliquantulum de flegmate debet esse mixtum cum sanguine. Hier ist der Copist an eine frühere Stelle unter die Citate aus Johannes Damascenus gerathen und führt aus dessen Aphorismen einige (25, 126 u. 127) an. Q. s. arteria, minoratio, pleuresis, sanguis, vena et ventosa.

Flos Avic.

Fluxus sanguinis Hipp. Aph. VII. 9, Gal., Avic., Serap.; q. s. crisis, dolor, flebotomia, nares, sanguis et ventosa.

Fluxus ventris Hipp. Aph. part. II. 14; Gal.: De aptitudine acutarum aegritudinum est ut in eis fiat crisis per fluxum ventris (II° pronost. comm. 66); Avic., Averr.; q. s. aborsus et flebotomia.

Flamma Gal., Arist.

Fractura Avic., Averr., Is.; q. s. os.

Frenesis Gal., Avic.; q. s. lingua et os.

Fricatio Gal., Avic., Averr., Constant., Arist.; q. s. senex.

Frigidum Hipp. (V^a part. af. 17. 18), Gal., Avic., Averr., Hali, Is., Arist.; q. s. calor, congelatio, desiderium, extrema corporis et pinguedo. Solet dubitari utrum frigidum sit instrumentum naturae. Ad quod potest dici multis modis: 1° quod non est instrumentum viventibus eo quod vita stet per calidum et humidum sed in non viventibus bene eo quod frigiditas est instrumentum aquae sicut caliditas ignis. Aliter dicitur quod frigidum simpliciter non est instrumentum naturae sed bene frigidum in respectu i. e. frigidum remissum. Aliter dicitur quod frigidum per se non est instrumentum naturae quia sic est mortificans tamen per accidens bene eo quod sicut calidum movet materias ita frigidum removet formas. Aliter dicitur quod frigidum quantum ad actum primum qui est in frigiditate non est instrumentum naturae tamen quantum ad actum secundum, qui est condensare adunare membrum, bene, quoniam sic est instrumentum virtutis expulsivae.

Frixio Avic.

Frons Avic., Arist.; q. s. mors.

Fructus Gal., Avic., Ras., Is., Arist.; q. s. autumnus, nutrimentum, ponticum et sanitas.

Frumentum Averr.

Fundamentum Gal.; q. s. os.

Fumus Gal., Is.; q. s. aborsus, flebotomia et jectigatio.

G.

Galenus Gal., Avic., Averr.; q. s. sperma et Ypocrates.

Gallina Avic., Is., Serap.; q. s. ovum.

Gargarisma Avic.

Gariofili Ras.,

Gaudium Gal., Avic., Ras., Averr., Isaac, Constant.,

q. s. spiritus et accidens.

Generatio Gal., Avic., Arist.; q. s. conceptio et virga virilis.

Genitalia Gal.

Gemini Hipp. (Af. part. V. 39), Avic., Arist.

Genu Avic.

Gilbositas Ras., Serap.

Gingivae Avic.

Glandula Avic., Ras.

Glaucoma Avic., Ras., Arist.

Grando Avic.

Granã Avic.

Granatum Gal., Avic., Averr., Arist.

Gravitas Gal.

Gradus Gal. (bei Amand p. 138 Z. 19 v. u. schalte hinter probabilem das Wort scilicet ein); Avic., Averr. — Notandum secundum Jacobum Alkindi: gradus est sextupla portio vel aliqua sub multitudine proportionatarum consequentium et subsequentium; secundum Constantinum gradus est expressus (soll wohl heissen: excessus) qualitatis sensu determinabilis. Secundo sciendum, quod gradus sunt quattuor: 1us gradus est qui apprehenditur a sensu, vel qui immutat sensum licet imperceptibiliter, 2us qui immutat sensum secundum deletionem vel adaequationem, 3us qui immutat cum laesione, 4us qui immutat cum destructione, unde habes versus: Primus dicatur, in quo sensus dominatur || Sensibus aequato gaudet natura secundo || Tertius excedit, cum quarto vita recedit. Et quilibet gradus habet latitudinem in se tres mansiones continens, videlicet 1^{am}, 2^{am} et 3^{am}, secundum quas aliquid dicitur esse